

С.В. Захарін (Київський національний університет
технологій та дизайну, Україна)

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ У РЕГІОНІ

У статті проаналізовано механізми формування фінансового ресурсу регіональної інвестиційної політики. Визначено основні проблеми організації інвестиційної діяльності в регіонах. Запропоновано напрями формування стратегічних орієнтирів інвестиційного розвитку регіонів.

Ключові слова: фінансова політика, інвестиції, управління інвестиційною діяльністю, регіон, регіональний розвиток.

Лім. 10.

С.В. Захарин (Киевский национальный университет
технологий и дизайна, Украина)

ФИНАНСОВЫЕ ИНСТРУМЕНТЫ УПРАВЛЕНИЯ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬЮ В РЕГИОНЕ

В статье проанализированы механизмы формирования финансового ресурса региональной инвестиционной политики. Определены основные проблемы организации инвестиционной деятельности в регионах. Предложены направления формирования стратегических ориентиров инвестиционного развития регионов.

Ключевые слова: финансовая политика, инвестиции, управление инвестиционной деятельностью, регион, региональное развитие.

S.V. Zakharin (Kyiv National University of Technologies and Design, Ukraine)

FINANCIAL TOOLS IN INVESTMENT ACTIVITY MANAGEMENT IN A REGION

The article analyzes the mechanisms for financial resources formation within the regional investment policy and determines the key problems in organization of investment activity in regions. Directions for formation of strategic guidelines for the investment development of regions are offered.

Keywords: financial policy; investments; investment activity management; region; regional development.

Постановка проблеми. Економічний розвиток регіону значною мірою залежить від ефективності організації інвестиційного процесу. Особливо актуальною ця проблема є на регіональному рівні у зв'язку з нерівномірністю інвестиційного розвитку регіонів.

В умовах економічної кризи стрімко звужуються фінансові джерела інвестування. Дослідження особливостей управління фінансуванням інвестиційного розвитку на рівні регіону є значною комплексною проблемою, для вивчення якої бракує результатів фундаментальних, науково-практичних і методичних розвідок.

Аналіз наукових публікацій. Проблематиці управління фінансуванням інвестиційного розвитку присвячено чимало наукових праць. Так, П.Ю. Бельський досліджував проблематику інвестиційно-інноваційного забезпечення конкурентоспроможності регіону [2], В.Б. Артеменко зробив внесок у розвиток методології оцінювання економічної та інвестиційної динаміки розвитку регіонів [1], О.В. Черевко запропонував засади формування стратегій соці-

ально-економічного розвитку регіонів України з урахуванням інвестиційних чинників [10], О. Веселовська внесла пропозиції щодо удосконалення механізму фінансового управління інвестиційним та інноваційним розвитком регіонів [3]. Проте мають бути розроблені методичні рекомендації щодо організації фінансування інвестиційної діяльності регіонів з урахуванням проблем інноваційно-технологічного забезпечення територіальних утворень.

Мета дослідження — обґрунтувати пропозиції з питань методичного забезпечення фінансування інвестиційного розвитку регіонів.

Основні результати дослідження. Вважається, що головною метою регіональної інвестиційної політики є стабільний соціально-економічний розвиток регіону на основі оптимального використання інвестиційних ресурсів. Досягнення цієї мети потребує не лише нарощування інвестиційних ресурсів, а й підвищення економічної і соціальної ефективності їх використання шляхом спрямування на інноваційний розвиток виробництва, створення високопродуктивних робочих місць, розвиток інфраструктурного середовища. При цьому регіональна інвестиційна політика має бути синхронізованою з загальнонаціональною, сприяти їй на рівні регіону в досягненні спільних цілей і виконанні спільних завдань [2].

У процесі формування та реалізації регіональної інвестиційної політики використовуються як адміністративні, так і ринкові методи регулювання. Причому набір методів і важелів такого регулювання залежить від конкретних економічних реалій і традицій управління економічним розвитком країни, а не від соціально-економічних та інституціональних підвалин суспільства. Так, розвинуті країни з ринковою економікою (в тому числі країни «старого ЄС») використовують різні адміністративні обмеження, а країни колишнього соціалістичного табору (Китай, В'єтнам) використовують ринкові механізми. Зокрема, у Франції, Японії та Швеції сильними залишаються позиції прихильників активного державного регулювання, тоді як у Великій Британії та Італії перевагу надають неоліберальним ідеям. Наприклад, у Франції та Японії щороку розробляються плани державної інвестиційної стратегії, в яких чітко окреслюються напрямки державного інвестування. В той же час жоден з урядів країн Заходу не відмовився від здійснення структурної політики, були лише змінені її пріоритети й механізми. Для цього, як і раніше, використовуються бюджетно-податкові важелі. Відмовившись у 70–80-х рр. XX ст. від допомоги (іноді повного утримання) не завжди рентабельних і навіть збиткових підприємств, уряди отримали можливість використати бюджетні кошти на розвиток найновіших галузей економіки, фінансування НДДКР, де частка державних витрат становить від 40 до 55%.

Але необхідно зауважити, що механізм фінансового управління на рівні регіону визначається насамперед сутністю й особливістю економічних відносин і ступенем розвитку виробничих сил у країні. Регіональна фінансова політика є похідною від державної.

Для проведення макроекономічної або макрорегіональної оцінки інвестиційної політики та системи регулювання інвестиційної діяльності використовують різні аналітичні підходи. По-перше, визначають рівень інвестування національної економіки (відношення валових інвестицій до ВВП, динаміка

інвестицій на макрорівні, а також у галузевому і регіональному розрізі). По-друге, аналізують динаміку структури інвестицій, виділяючи в ній виробничу, технологічну і відтворювальну, а також на рівні макро- та мікрорегіонів. По-третє, аналізують результативність (ефективність) інвестицій, а також досліджують інвестиційний клімат [7].

Успішна реалізація завдань соціально-економічного розвитку регіонів значною мірою залежить від створення й функціонування ефективної системи активізації інвестиційної діяльності у регіоні, у тому числі за допомогою низки фінансових важелів. При цьому інвестиційна діяльність як сукупність цілеспрямованих дій при реалізації окремих інвестиційних проєктів є лише механізмом інвестування. Реалізація інвестування і складових його механізмів здатна забезпечити ефективне відтворення економічного потенціалу регіону на якісно новій технічній і технологічній основі.

У період економічної кризи суб'єкти інвестиційної діяльності відчували зменшення всіх джерел фінансування інвестицій та інновацій, погіршилися фінансові результати економічної діяльності, відбулося скорочення платоспроможного попиту. На рівні регіонів тривали загрозливі тенденції інвестиційної диференціації (нерівномірності розподілу джерел інвестиційних ресурсів і подальше погіршення структури інвестування).

Фінансове забезпечення інвестиційної діяльності на рівні регіону суттєво залежить від стану й особливостей розвитку фінансових ринків, серед яких найвагомішу роль відіграють ринок банківського кредиту та фондовий ринок. Ефективні фінансові ринки забезпечують доступ суб'єктів корпоративного сектору (корпоративних структур) до довгострокових ресурсів, які уможливають капіталомістке інвестування. Це знижує трансакційні витрати, що сприяє підвищенню ефективності інвестиційної діяльності та зростання показників мобільності капіталу.

Українські банки не можуть забезпечити корпоративний сектор доступними довгостроковими ресурсами, а фондовий ринок взагалі не використовується як інструмент акумуляції довгострокових інвестицій, а виступає майданчиком для перерозподілу й оформлення права власності, тому основним джерелом фінансування інвестиційної діяльності корпоративних структур залишаються власні кошти (амортизаційні відрахування та прибуток). Режим самофінансування інвестиційних проєктів унаслідок обмеженості інвестиційних ресурсів пригнічує мобільність капіталів, гальмує їх використання у високоефективних сферах виробництва.

У період докризового зростання корпорації, під впливом сприятливої зовнішньоекономічної кон'юнктури та загострення конкурентної боротьби, нарощували інвестиційну активність (в тому числі з метою захоплення ринків збуту, а також забезпечення доступу до ресурсної бази). Ця діяльність здебільшого супроводжувалася необґрунтованим нарощуванням обсягів кредитування. В результаті у структурі інвестицій корпоративних структур частка кредиту досягла у 2010 р. 20,3% (в тому числі у секторі товариств з обмеженою відповідальністю – 22,8%), в той час як у середньому по економіці – лише 13,7% [9]. Протягом 2008–2010 рр. інвестиційна активність в економіці України знижувалася, що відповідає загальній в економіці тенденції. За рахунок

підприємств і організацій освоюється більше половини обсягу капітальних інвестицій національної економіки. Середні темпи падіння інвестиційної активності у корпоративному секторі значно перевищували середні темпи падіння інвестиційної активності в економіці. Завелика частка фінансування інвестицій в основний капітал за рахунок власних коштів у корпоративному секторі фактично є підґрунтям для консервації наявної структури виробництва, перешкоджає ефективній мобільності капіталу та розвитку фінансового посередництва. Вказане явище також пояснюється стрімким звуженням зовнішніх джерел фінансування в умовах загострення негативних наслідків фінансово-економічної кризи.

В умовах трансформаційної економіки основними напрямками регіональної інвестиційної політики на сучасному етапі є [1; 2]:

- контроль над інвестуванням в найважливіші об'єкти;
- зміна джерел фінансування інвестицій, заміщення бюджетних асигнувань ресурсами приватних інвесторів (корпоративних та індивідуальних);
- перехід на нові організаційні форми й економічні методи управління інвестиційними проектами;
- пріоритетність проектів, що мають високу значимість, швидку окупність, вигідність із погляду створення нових робочих місць і надходжень «швидких грошей» у місцевий бюджет.

Можемо відзначити основні особливості управління інвестиційним забезпеченням економічного розвитку регіону в умовах перехідної економіки [2; 3; 10]:

- порівняно низька привабливість інвестиційного клімату у більшості регіонів, що викликано деформаціями та структурними диспропорціями регіонального розвитку;
- відсутність системного підходу при формуванні державної регіональної політики, недосконалість нормативно-правового регулювання регіонального економічного розвитку, недостатнє застосування інструментів державного стимулювання інвестиційного розвитку регіонів;
- недостатній вплив системи формування місцевих бюджетів і трансфертів на економічний розвиток регіонів;
- відтік трудових ресурсів і капіталу з одних місцевостей на користь інших (в основному великих міст);
- низька ефективність і результативність підтримки регіональної інвестиційної діяльності за рахунок централізованих ресурсів, гальмування та протидія процесам децентралізації бюджетного процесу, низький рівень бюджетної дисципліни;
- загострення інвестиційної конкуренції між регіонами.

Механізм фінансового управління інвестиційним розвитком регіонів як спосіб реалізації державної регіональної політики має передбачати залучення й активізацію всіх важелів, що здатні привести регіональну економіку до стану стабільного розвитку й економічного зростання на основі ефективного інвестування, сприяючи розширенню ринкових перетворень [8].

Фінансові механізми управління інвестиційним розвитком регіонів, з огляду на численність і системність наявних проблем, мають бути значно

удосконалені в напрямку підвищення рівня наукового забезпечення такого управління. Одним із напрямів є впровадження та підтримка стратегічного планування інвестиційного розвитку (інвестиційного процесу) регіонів, яке б враховувало макроекономічні тенденції й особливості фінансової ситуації на конкретній території [1; 3].

Досягти підвищення ефективності фінансового управління інвестиційним забезпеченням економічного розвитку регіонів можливо через здійснення ефективного централізованого державного й регіонального прогнозування, планування і регулювання інвестиційних процесів відповідно до сучасних технологій управління, включаючи забезпечення їх збалансування та взаємозгодженості, за умов державної підтримки [4].

Одним із найголовніших завдань планування фінансування інвестиційного розвитку регіонів є організація науково обґрунтованого моделювання пропонувананих сценаріїв (варіантів). Непродумані (необґрунтовані) економічні рішення можуть мати катастрофічні наслідки і викликати довгострокове погіршення інвестиційного клімату, що унеможливорює швидке формування ефективного інвестиційного процесу.

Спочатку необхідно всебічно проаналізувати стан і тенденції інвестиційного процесу в регіоні в контексті загального макроекономічного розвитку. Зазвичай фахівці органів виконавчої влади використовують стандартні методи статистичного та порівняльного аналізу, хоча при формуванні стратегій інвестиційного розвитку регіонів, зважаючи на диференціацію їхнього розвитку, слід розширити застосування сучасних економетричних (економіко-математичних) методів аналізу інформації.

Після того, як інвестиційний процес у регіоні оцінено, доцільно провести аналіз наявних фінансових і нефінансових інструментів реалізації регіональної інвестиційної політики. Нині основними інструментами впливу регіональної влади на інвестиційний розвиток регіону є обласні цільові програми та обласний бюджет. При цьому обласні цільові програми можуть бути двох видів: спрямовані на вирішення завдань стимулювання соціально-економічного розвитку (наприклад, забезпечення прискореного економічного росту у важливих регіонах країни) і на вирішення завдань забезпечення відтворення ресурсів розвитку (у тому числі, на вирішення проблем кризових територій). Щодо цих двох видів програм повинні бути розроблені вимоги щодо ефективності відповідно до типології регіонів і специфіки розв'язуваних завдань. При цьому необхідно забезпечити перехід від підтримки конкретних регіонів до вирішення системних проблем [6].

Слід зазначити, що обласна цільова програма інвестиційного розвитку регіону повинна бути побудована за такими принципами:

- принцип взаємозв'язку та наступності програм (програми й проекти на кожному етапі реалізації повинні бути взаємозалежні за завданнями);
- принцип нарощування зусиль (необхідно забезпечити відтворення ресурсів у процесі реалізації стратегії, тобто можливість використати на наступних етапах ресурси, що були створені на попередніх етапах);
- принцип економії ресурсів (при розробці програми важливо, щоб ефект від її реалізації був ширший, ніж безпосереднє вирішення програмних зав-

дань. Мова йде про створення загальних сприятливих соціальних, технологічних, інституціональних та організаційних умов, які підвищують загальну ефективність економіки, соціальної сфери);

- принцип «середовищного впливу» (програми повинні бути спрямовані на формування умов для вирішення певних проблем, наприклад, міграції за рахунок створення найбільш сприятливих умов життєдіяльності та формування нових робочих місць);

- принцип інституціонального розвитку (ефективність програм визначається змінами в організаційній та інституціональній сферах).

Основою реалізації цільових програм розвитку регіонів мають стати стратегії економічного і соціального розвитку областей на період до 2020 року. Головною метою регіональних стратегій рекомендується визначити поліпшення якості життя населення за рахунок ефективних структурних змін економіки та підвищення конкурентоспроможності регіональної економічної системи на основі випереджаючого збільшення обсягів й удосконалення структури інвестицій, активізації інноваційної діяльності, переходу економіки на інноваційну модель розвитку та формування сучасних високотехнологічних виробництв [5].

Основними цілями реалізації таких стратегій можуть бути: розвиток людського потенціалу, раціональне використання природних ресурсів, трансформація доходів у капітал і залучення інвестицій в економіку області, розвиток малого бізнесу, формування високоефективного інноваційно-виробничого комплексу регіону тощо.

Необхідне розширення практики формування та виконання регіональних бюджетів розвитку (бюджетів розвитку місцевих бюджетів). Слід розширити джерельну базу таких бюджетів з огляду на позитивний вплив капітальних видатків на регіональний соціально-економічний розвиток.

Серед чинників, що спричиняють необхідність впливу держави на інвестиційну діяльність на рівні регіонів, значним є нерівномірність показників фінансування інвестиційної діяльності у різних регіонах. Причинами, що зумовлюють концентрацію фінансових ресурсів і джерел інвестування в одних регіонах, а з іншого боку, слабкі позиції в інвестиційній діяльності та незначну інвестиційну привабливість, є: високий податковий і адміністративний тиск на бізнес, який намагається конкурувати, а не отримувати ренту; зниження рівня фондівіддачі, інфляція; вузькість внутрішнього ринку, викликана розподілом суспільного продукту; відсутність практично більшості ринкових інститутів (корпоративного сектору, ринку цінних паперів, ринку землі, ринку нерухомості); відтік трудових ресурсів і капіталу з одних місцевостей на користь інших (в основному великих міст); незнання органами місцевої влади механізмів складання інвестиційного портрету території; брак оперативної інформації і, як результат, нерозвиненість зв'язків між суб'єктами ринку.

Висновки. Фінансові механізми управління інвестиційним розвитком регіонів, з огляду на численність і системність наявних проблем, мають бути значно удосконалені в напрямку підвищення рівня наукового забезпечення такого управління. Одним із напрямів є впровадження та підтримка фінансового планування інвестиційного розвитку (інвестиційного процесу) регіо-

нів, яке б враховувало загальні макроекономічні тенденції й особливості фінансової ситуації на конкретній території.

Досягати підвищення ефективності фінансування інвестиційної діяльності на рівні регіону можливо через здійснення ефективного централізованого державного й регіонального прогнозування, планування і регулювання інвестиційних процесів відповідно до сучасних технологій управління, включаючи забезпечення їх збалансування та взаємоузгодженості, за умов державної підтримки.

Основою реалізації цільових програм розвитку регіонів мають стати стратегії економічного і соціального розвитку областей на період до 2020 року. Головною метою регіональних стратегій рекомендується визначити поліпшення якості життя населення за рахунок ефективних структурних змін економіки та підвищення конкурентоспроможності регіональної економічної системи на основі випереджаючого збільшення обсягів й удосконалення структури інвестицій, активізації інноваційної діяльності, переходу економіки на інноваційну модель розвитку та формування сучасних високотехнологічних виробництв.

Необхідне розширення практики формування та виконання регіональних бюджетів розвитку (бюджетів розвитку місцевих бюджетів).

Основними цілями реалізації таких стратегій можуть бути: розвиток людського потенціалу, раціональне використання природних ресурсів, трансформація доходів у капітал і залучення інвестицій в економіку області, розвиток малого бізнесу, формування високоефективного інноваційно-виробничого комплексу регіону тощо.

Перспективи подальших розвідок. У подальшому необхідно розробити методику прогнозування формування фінансових джерел інвестиційної діяльності в регіоні залежно від зміни макроекономічної ситуації.

1. *Артеменко В.Б.* Індикатори стійкого соціально-економічного розвитку регіонів // Регіональна економіка. — 2006. — №2. — С. 90—98.
2. *Беленький П.Ю., Шевченко-Марсель В.І., Другов О.О.* Інвестиційно-інноваційне забезпечення конкурентоспроможності регіону. — Львів: Ін-т регіональних досліджень НАН України, 2006. — 129 с.
3. *Веселовська О.* Удосконалення системи управління інвестиційним та інноваційним розвитком регіонів // Проблеми науки. — 2009. — №5. — С. 15—20.
4. *Захарін С.В.* Інвестиційне забезпечення інноваційно-технологічного розвитку економіки: Монографія. — К.: КНУТД, 2011. — 344 с.
5. *Курмаєв П.Ю.* Організаційно-економічний механізм регулювання розвитку регіонів: Монографія. — К.: НДЕІ, 2010. — 334 с.
6. *Макаренко М.В.* Методичні підходи до оцінювання конкурентоспроможності регіонів // Актуальні проблеми економіки. — 2011. — №8. — С. 259—264.
7. Моніторингові оцінювання складних соціально-економічних явищ розвитку регіону. — Львів: Ін-т регіональних досліджень НАН України, 2010. — 306 с.
8. *Ольшанська О.В.* Наукові засади визначення сутності регіону як суб'єкта господарювання // Актуальні проблеми економіки. — 2011. — №2. — С. 100—108.
9. Статистичний щорічник України за 2010 рік / За ред. О.Г. Осауленка. — К.: Держстат, 2011. — 559 с.
10. *Черевко О.В.* Стратегія соціально-економічного розвитку регіонів України: Монографія. — Черкаси: Брама-Україна, 2006. — 424 с.

Стаття надійшла до редакції 24.09.2012.